

УДК 811.161.2.:001.4:81'373.613

Юлія Ейсмонт,

мол. наук. співробітник

Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

**ТЕРМІНОТВОРЕННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ:
ЧИ Є ЗАГРОЗИ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ?
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ УРЖ «ДЖЕРЕЛО»)**

Наведено основні способи творення наукових термінів, акцентовано увагу на запозиченнях. Розглянуто проблеми важливості та необхідності використання запозичень в українській мові, висвітлено різні погляди вітчизняних учених щодо актуальності цієї проблеми. Приділено увагу питанню про доцільність перейменування питомих українських термінів на іноземні, наведено аргументи щодо надання переваги власне українським термінам. Подано окремі національні відповідники до іншомовних термінів із різних галузей знання. Досліджено частотність використання зазначених терміноодиниць в Українському реферативному журналі «Джерело» за період 2013–2015 рр.

Ключові слова: запозичення, термін, термінотворення, УРЖ «Джерело».

Українська мова постійно розвивається і поповнюється завдяки слово-та термінотворчим процесам. Відомо, що основні способи творення наукових термінів такі: вторинна номінація, словотвірний, синтаксичний та запозичення. Навколо останнього вже кілька десятиліть точаться дискусії у колі термінологів. Головне питання, яке перебуває у центрі уваги вітчизняних учених таке: засмічують чи збагачують українську мову запозичення? Чи можливо керувати процесом активного поповнення лексичного складу української мови запозиченнями? Крім того, спостерігаємо тривожні тенденції і в царині так званого нового термінотворення, коли питоми українські терміни недоцільно і необґрунтовано перейменовують на модний іноземний лад. Зважаючи на вищесказане, запропоновану тему можна вважати актуальною і важливою для подальшого дослідження.

Мета дослідження – практичний аналіз частоти використання у реферативних текстах Українського реферативного журналу «Джерело» (далі – УРЖ «Джерело») окремих українських термінів і запозичень з різних галузей знання для виявлення співвідношення національного та запозиченого.

Проблеми українського термінотворення, вживання та функціонування термінологічних одиниць вивчали вітчизняні учені Т. Кияк, Т. Панько, І. Кочан, Г. Мацок [7] та ін. Питання запозичення досліджували А. Олійник [6], М. Вакуленко, П. Селігей [8], Л. Архипенко [1], І. Вакулик [2], Г. Дружин [3], Г. Сергєєва [10] та ін.

Процеси поповнення української мови запозиченнями особливо активізувалися в останнє десятиріччя ХХ – на початку ХХІ ст. Таке явище є закономірним і прогнозованим, адже після здобуття незалежності Україна стала відкритою для інтеграції в міжнародні культурні, економічні, інформаційні сфери тощо. Природно, що новітні явища входять в українську лексичну систему і згодом засвоюються та підпорядковуються законам фонетики і граматики. Однак значне зростання кількості запозичень, переважно з англійської мови, викликає занепокоєння серед вітчизняних мовознавців. Зважаючи на велику актуальність порушеної теми, питання запозичення і впорядкування іноземних термінів активно вивчаються. Так, на сучасному етапі проведено ґрунтовне дослідження в інформаційно-бібліотечному термінознавстві Н. Стрішенець [12], з'явилися також дослідження, в яких розглядаються іноземні запозичення в економіці та юриспруденції [1; 2; 3; 6; 10].

Привертають увагу і викликають стурбованість у колі вітчизняних учених і питання перейменування питомих українських термінів на іноземний лад, про що зазначалося раніше. Наприклад, поява такого нового терміна, як едитологія, викликала дискусії у середовищі мовознавців і редакторів-практиків. Про недоцільність такого новотвору зазначив дослідник М. Тимошик. На думку науковця, без урахування тієї обставини, що і спеціальність «видавнича справа та редагування», і наука про видавничу справу та редагування складаються з двох різнопланових, але тісно пов'язаних складників, кожен з яких не може існувати осібно, зроблена поспішна спроба англіцизмом *едитологія*, що має пряме відношення тільки до редагування, перейменувати всю теорію видавничої справи та редагування [13, с. 15–16]. Адже якщо працювати за принципом «по-новому і по-модному», та лише не по-українськи, то з таким же успіхом, на думку М. Тимошика, можна теорію редагування назвати *бухологією* (від *buch* (нім.) – книга, а теорію видавничої справи – *ферлалогією* (*verlag* – видавництво). Негативно сприйняли учені і спробу перейменування українських термінів «видавнича справа» та «редагування» на термін *едиторика*.

Питання про доцільність перейменування питомих українських термінів на «модні» іноземні, очевидно, ще довго перебуватиме в центрі уваги вітчизняних мовознавців і авторитетних дослідників теорії і практики видавничої справи. І лише час покаже, чи знайдуть учені компроміс у цьому дискусійному питанні.

Щоб з'ясувати, яким термінам, українським чи запозиченням, надають перевагу вітчизняні науковці у своїх дослідженнях, зроблено практичний аналіз частотності використання зазначених терміноодиниць у реферативних текстах УРЖ «Джерело».

У таблицях 1, 2 наведено статистичні відомості щодо використання запозичень і їх українських відповідників.

Таблиця 1

Кількість записів із різних галузей знання в УРЖ «Джерело», опрацьованих для аналізу частоти використання запозичень і їх українських відповідників

Галузь знання	К-сть реферативних записів за 2013 р.	К-сть реферативних записів за 2014 р.	К-сть реферативних записів за 2015 р.
Культура, наука, освіта	4678	2823	1212
Економіка	7151	6628	3325
Юриспруденція	2850	2449	1472
Медицина	8204	8354	3890

Як свідчать дані, частота використання українських термінів перевищує частоту запозичень. У реферативних текстах УРЖ «Джерело» спостерігаємо значну перевагу національних термінів над запозиченнями. Констатуємо також, що такі новотвори, як *едитологія* і *едиторика*, які викликали дискусії серед учених, жодного разу не були використані науковцями на сторінках зазначеного журналу протягом обраного періоду 2013–2015 рр. Позитивним явищем є те, що питомих терміноодиницям віддають більшу перевагу, ніж іноземним.

Питання термінотворення на сучасному етапі, особливо спосіб запозичення, викликає великий інтерес серед термінологів. Можна виокремити два основні погляди науковців стосовно зазначеного питання. Перші

Таблиця 2

Динаміка частотності використання українських термінів, запозичень і окремих новотворів з різних галузей знання на сторінках УРЖ «Джерело»

Терміни	Галузь знання	У текстах документів за 2013 р.	У текстах документів за 2014 р.	У текстах документів за 2015 р.
управління менеджмент	економіка	2064 75	1951 61	983 28
законний легітимний	юриспруденція	84 0	78 0	31 0
відшкодування компенсація	юриспруденція, економіка	35 5	32 14	23 7
узгодження координація	культура, наука, освіта	138 22	119 14	23 4
обізнаність компетентність	культура, наука, освіта	10 325	12 191	1 57
видавнича справа редагування едиторика едитологія	культура, наука, освіта	43 28 0 0	68 24 0 0	7 2 0 0
щеплення вакцинація	медицина	1 4	5 3	2 1
отруйність токсичність	медицина	0 20	0 22	0 14
пересадка трансплантація	медицина	4 2	3 11	0 2
відновлення регенерація	медицина	194 0	233 0	130 0
закріплювач фіксатор	медицина	2 10	3 19	1 4

переконані, що вітчизняна термінологія повинна збагачуватися із першоджерел, творити і закріплювати в ужитку власні слова. Таких поглядів, зокрема, дотримується П. Селігей, вважаючи, що перенасичення запозиченнями у термінології не сприяє її розвитку [9, с. 38]. Інша група науковців, зокрема І. Кочан, переконані у тому, що в українській мові домінує принцип золотієї середини: іншомовні слова, які не мають національних відповідників, адаптуються й розчиняються в потужному арсеналі національних слів [4, с. 17]. Однак, якщо мова має вдалий відповідник, то перевагу слід надавати саме національному терміну.

Список використаних джерел

1. *Архипенко Л.* Іншомовні лексичні запозичення в українській мові : етапи і ступені адаптації (на матеріалі англіцизмів у пресі кінця XX ст. – XI ст.) : автореф. дис. ... канд. філол. наук / Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2005. – 20 с.
2. *Вакулик І.* Запозичення з класичних мов у науковій термінології сучасних європейських мов (на матеріалі юридичних та економічних термінів української, російської, німецької, французької, англійських мов) : автореф. дис. ... канд. філол. наук / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т філології. – Київ, 2004. – 20 с.
3. *Дружин Г.* Сучасні лексичні запозичення: прагматика, семантика, соціолінгвістика : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.02. / Дніпропетр. нац. ун-т. – Дніпропетровськ, 2006. – 19 с.
4. *Кочан І.* Іншомовні слова: кальки чи національні відповідники? / І. Кочан // Укр. наук. термінологія. Проблеми перекладу : зб. матеріалів наук. практ. конф. – Київ : Наук. думка, 2009. – № 2. – С. 9–26.
5. *Малевиц Л.* Термінологічне запозичання: причини, джерела, функції / Л. Малевиц // Укр. термінологія і сучасність: зб. наук. праць. Вип. VI. – Київ : КНЕУ, 2005. – С. 56–61.
6. *Олійник А.* Роль запозичень-англіцизмів у розвитку сучасної української мікроекономічної термінології : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2002. – 20 с.
7. *Панько Т. І., Кочан І. М., Мацюк Г. П.* Українське термінознавство : підручник / Т. І. Панько, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк. – Львів : Світ, 1994. – 216 с.
8. *Селігей П.* Що нам робити із запозиченнями? / П. Селігей // Укр. мова. – 2007. – № 4. – С. 16–32.
9. *Селігей П.* Чужого навчаємося, а свого цураємося... / П. Селігей // Дивослово. – 2008. – № 7. – С. 36–40.
10. *Сергеева Г.* Англомовні запозичення в українській правничій термінології : автореф. дис. ... канд. філол. наук / Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2002. – 16 с.
11. *Стрішенець Н.* Розвиток професійної термінології як засобу взаєморозуміння між бібліотекарями різних країн // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2003. – Вип. 11. – С. 51–58.
12. *Стрішенець Н.* Сучасна американська бібліотечно-інформаційна терміносистема: бібліотекознавчий аспект / Н. Стрішенець ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2011. – 501 с.
13. *Тимошик М.* Наука про видавничу справу та редагування : тривожні тенденції термінотворення / М. Тимошик. – Київ : КНУКІМ, 2012. – 22 с. (Серія «Теорія та історія видавн. справи та редагування». – Вип. 1).

Стаття надійшла до редакції 03.01.2017 р.

Yuliia Eismont,

junior researcher, Vernadsky National Library of Ukraine

**Term formation at the present stage:
does it threaten the Ukrainian language?
(according to the Ukrainian abstract journal «Dzherelo»)**

The main ways of term formation are specified; the accent is made on the borrowings. The importance and necessity of using the borrowed term usage in the Ukrainian language are considered and different viewpoints of the national researches in this respect are highlighted. The suitability of using foreign terms instead of their equivalents in Ukrainian is focused on and the arguments for giving preference to Ukrainian terms are made. Some national equivalents to foreign terms from different subject domains have been given. The usage frequency of term units in Ukrainian abstract journal «Dzherelo» for the period of 2013–2015 has been analyzed.

Keywords: foreign terms, terms, term formation, Ukrainian abstract journal «Dzherelo».